

Платонова І. О.
аспірант кафедри загальної економічної теорії
і економічної політики
Одеського національного економічного університету

Platonova Inessa
Post-graduate Student
of General Economic Theory
and Economic Policy Department
Odessa National University of Economics

ЕКСПОРТ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті визначено вплив експорту на виконання завдань економічного розвитку країн в умовах розвитку інтеграційних процесів. Досліджено еволюцію теоретичних основ та положень міжнародних торгових відносин, визначено етапи розвитку теорій міжнародної торгівлі, їх специфічні моделі; розглянуто ефекти моделей впливу експорту на економічне зростання, які класифіковані на динамічні та статичні. Проведено аналіз процесів розвитку експорту України в країні Європейського Союзу, охарактеризовано проблеми товарної структури експорту України за останні роки. Визначено основні інструменти торгового фінансування експортних операцій. Доведено, що перешкоджають зростанню обсягів експорту проблеми фінансування потреб інноваційного розвитку підприємств України та наявність великої кількості незавантажених виробничих потужностей.

Ключові слова: інтеграція, економічне зростання, міжнародна торгівля, ринок, експорт, ефект, факторинг, форфейтинг.

Вступ та постановка проблеми. Сучасні процеси інтеграції економіки України у світове господарство і ринок Європейського Союзу свідчать про наявність проблем в організації міжнародної торгівлі, основними з яких є невідповідність тенденціям розвитку міжнародних економічних відносин та обмеженість можливостей пристосування до цих тенденцій у зв'язку з політичними, економічними і соціальними кризовими явищами. Теоретичне осмислення нової ролі і місця України в економіці Європейського Союзу, характеристика якісних і кількісних параметрів цих процесів, аналіз тенденцій експортних операцій, а також оцінка їхнього впливу на економічний розвиток країни – усе це свідчить про необхідність розвитку наукових підходів до аналізу сучасних умов світової торгівлі, а отже, визначає актуальність дослідження експорту як важливого чинника економічного зростання України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз економічної літератури з проблем впливу міжнародної торгівлі на економічне зростання країн свідчить, що таким питанням приділяється багато уваги як іноземних, так і вітчизняних дослідників. Теоретичні засади дослідження процесів розвитку міжнародної торгівлі сформував іноземні фахівці: П. Кругман, К. Лангастер, М. Мелітц, А. Сміт, Д. Рікардо, В. Олін, Е. Хекшер та ін. Сучасний стан та проблеми розвитку міжнародної економіки досліджували такі вітчизняні вчені, як І. Бураковський, В. Геєць, О. Гаврилюк, М. Зверяков, Т. Мельник, О. Єлисеєнко, Є. Савельєв тощо. Однак ціла низка питань, пов'язаних із розвитком експортних операцій в умовах інтеграції національних економік у світовий простір, потребує комплексного вирішення на основі теоретичних положень нових теорій торгівлі.

Метою даної роботи є визначення впливу експорту на виконання завдань економічного розвитку країн в умовах світових інтеграційних процесів. Для досягнення мети у статті вирішено такі завдання: досліджено еволюцію теоретичних основ та положень міжнародних торгових відносин та проаналізовано процеси розвитку експорту України в країні Європейського Союзу.

Результати дослідження.

За оцінками Всесвітньої організації торгівлі, близько 77% зростання експорту у світовій економіці в середньому за останні десять років відбулося завдяки розширенню обсягів торгівлі на засадах існуючих експортних потоків і, відповідно, 28% зростання експорту – у результаті торгівлі новими товарами. Проте наголошується, що співвідношення кількісних змін в експорті, що відбуваються в результаті зростання обсягів існуючих експортних потоків, і якісних змін в експорті, які відбуваються на основі збільшення товарного і географічного розмаїття, істотно різняться для різних країн і макрорегіонів та зумовлюють різні темпи економічного зростання.

Кількісне зростання експорту визначає можливість використовувати економію від масштабу виробництва для фірм-експортерів, а також збільшувати продуктивність існуючих чинників виробництва.

Якісне зростання експорту або зміна товарного і географічного розмаїття визначає перерозподіл ресурсів між галузями, впровадження нових чинників виробництва, у тому числі машин і устаткування, людського капіталу нового типу, що необхідно для виробництва інноваційних товарів і конкуренції на нових ринках. Отже, оцінки впливу зростання експорту на економічний розвиток вимагають урахувати кількісні та якісні зміни в експорті, оскільки останні пов'язані з різними за типом змінами в структурі і характері виробництва.

У дослідженнях тенденцій світової економіки вчені виділяють два основні типи зростання експорту:

– перший – це ефекти впливу зростання експорту, що виникають унаслідок збільшення обсягів і вартості торгівлі в рамках наявних експортних потоків;

– другий – це ефекти впливу зростання експорту, що виникають унаслідок процесу експортної диверсифікації та виникнення нових експортних товарів і експортних ринків під впливом структурних змін в економіці.

Перший тип зростання сприяє підвищенню ефективності національної економіки на основі перерозподілу

ресурсів за умови постійної віддачі від масштабу у виробничому секторі.

Такі ефекти охарактеризовані в теоретичних положеннях класичних і неокласичних моделей міжнародної торгівлі. Як відомо, основи теорії міжнародної торгівлі були закладені в кінці XVIII – початку XIX ст. видатними англійськими економістами Адамом Смітом і Давидом Рікардо.

А. Сміт у книзі «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776 р.) запропонував модель міжнародної торгівлі розглядати як механізм збільшення добробуту за допомогою мобільності праці між секторами економіки. Спеціалізація виробництва в моделі А. Сміта розглядається як джерело вигід від підвищення ефективності виробництва. При цьому Сміт виділяє єдине обмеження для мобільності праці – розмір ринку [1, с. 207].

Теоретичні положення А. Сміта продовжив і розвинув Д. Рікардо в роботі «Начала політичної економії та оподаткування» (1817 р.) довівши, що принцип абсолютної переваги в міжнародній торгівлі є лише окремим випадком загального правила, й обґрунтував теорію порівняльної переваги. Він запропонував модель із двома країнами, двома товарами і одним чинником виробництва, тобто вчений розширює модель Сміта для випадку, коли одна країна більш ефективна з виробництва обох товарів. Міжнародна торгівля, згідно з Д. Рікардо, виникає внаслідок міжнародних відмінностей у відносній продуктивності праці. Аналогічно моделі Сміта в моделі Рікардо перехід до спеціалізації та експорт одного з товарів приносить вигоди і зростання добробуту для обох економік [1, с. 245].

Зазначене вище підтверджується результатами сучасного дослідника П. Кругмана, який доводить, що валовий світовий випуск може збільшитися в разі зовнішньоторговельної спеціалізації країн на товарах та наявності у них порівняльних переваг [2, с. 563].

У 20–30-ті роки XX ст. шведські економісти Елі Хекшер і Бергіль Олін сформулювали нову теорію міжнародної торгівлі. Вони у своїх працях приходять до інших висновків: на підставі запропонованої стандартної моделі з двома країнами, двома галузями і двома чинниками виробництва вони доводять, що стимулом для торгівлі є відмінність між країнами у відносній надмірності чинників виробництва. Розвиток міжнародної торгівлі супроводжується ефектами перерозподілу вигід у такий спосіб: відносно надлишковий у країні чинник виробництва виграє, а відносно дефіцитний – програє [3, с. 35].

Другий тип ефектів – це вигоди від підвищення ефективності національної економіки внаслідок диверсифікації, перерозподілу ресурсів за припущенні про зростаючу віддачу від масштабу у виробничому секторі.

Розвиваючи нову теорію торгівлі, П. Кругман [4, с. 142] і К. Лангастер [5, с. 161] у кінці XX ст. запропонували моделі монополістичної конкуренції, які передбачають зростаючу віддачу у виробничому секторі. Ці моделі передбачають більший обсяг вигід від торгівлі, ніж

моделі, що засновані на порівняльній перевазі. Наприклад, П. Кругман доводить, що це пов'язано з тим, що вигоди в моделях нової теорії торгівлі виникають під час торгівлі між країнами, навіть якщо вони мають ідентичні переваги, технології і запаси чинників виробництва.

На думку П. Кругмана, диверсифікація структури експорту є вкрай складним процесом унаслідок дії замкнених, саморегульованих механізмів, що формуються на початковій спеціалізації. Кожній країні відповідно до її характеристик та володіння ресурсами відповідає деяка модель спеціалізації і торгівлі, під впливом зовнішніх шоків (торгової політики, руху обмінного курсу та ін.) структура торгівлі може тимчасово спотворитися, однак як тільки зовнішні шоки будуть усунені, структура торгівлі знову стане колишньою під дією автоматичних саморегульованих механізмів [4].

На початку XXI ст. у новітніх моделях теорії торгівлі вченими аналізуються процеси підвищення ефективності національної економіки внаслідок перерозподілу ресурсів усередині галузей від найменш продуктивних фірм до більш продуктивних. Тобто характерною особливістю таких моделей є переміщення акценту аналізу з рівня галузі на рівень фірми. Так, М. Мелітц розглядає новий вид вигід від міжнародної торгівлі і відзначає, що міжнародна торгівля дає змогу тільки найбільш продуктивним фірмам виходити на експортний ринок (тоді як менш продуктивні фірми продовжують виробляти продукцію тільки для внутрішнього ринку), при цьому найменш продуктивні фірми виходять із ринку [6, с. 1702].

Отже, вигоди від зростання обсягів міжнародної торгівлі можуть бути розділені на статичні (вигоди від перерозподілу ресурсів між галузями внаслідок зростаючої спеціалізації відповідно до порівняльних переваг) і динамічні (вигоди від зростання інвестицій і зростання продуктивності на основі зростаючої віддачі від масштабу, ефектів навчання від діяльності і придбання нових зарубіжних технологій).

Розглянуті вище ефекти впливу експорту на економічне зростання країни структуровано та класифіковано в табл. 1.

Необхідно відзначити, що під впливом глобалізації та економічної циклічності запропоновані теоретичні моделі визначення ефекту від впливу експорту на економічне зростання в сучасних емпіричних дослідженнях використовуються одночасно, тобто крім визначення статичних вигід, заснованих на аналізі порівняльних переваг, аналізуються й довгострокові динамічні вигоди, що виникають від позитивного ефекту зростання торгівлі.

Таким чином, як було доведено вище, результати теоретичного аналізу моделей міжнародної торгівлі дають змогу зробити висновок про зростання ефективності виробництва за постійної і зростаючої віддачі від масштабу, а також із підвищенням продуктивності та обсягів випуску продукції. Крім того, зростання розміру ринку і, відповідно, доступ до більш розширеного продуктового

Таблиця 1

Теоретичні моделі визначення ефекту від впливу експорту на економічне зростання

Тип моделей	Тип ефекту	Ефект від впливу експорту
Класичні моделі міжнародної торгівлі (А. Сміт, Д. Рікардо)	Статичний	Ефекти від впливу експорту на розвиток національної економіки внаслідок перерозподілу ресурсів за припущення про постійну віддачу від масштабу у виробничому секторі
Неокласичні моделі міжнародної торгівлі (Е. Хекшер, Б. Олін)		
Моделі міжнародної торгівлі з гетерогенними фірмами, засновані на підході М. Мелітца	Динамічний	Ефекти від впливу експорту на розвиток національної економіки внаслідок перерозподілу ресурсів усередині галузей від найменш продуктивних фірм до більш продуктивних

ряду за нижчими цінами слугують додатковим джерелом вигоди від міжнародної торгівлі.

Отже, внаслідок перерозподілу ресурсів усередині галузей від найменш продуктивних фірм до більш продуктивних, а також зростання продажів найбільш продуктивних фірм збільшується валова продуктивність в економіці.

Необхідно зауважити, що одним із найбільш поширених наукових поглядів на взаємозв'язок структури експорту та економічного зростання є ідея про негативний вплив на економічний розвиток експортної спеціалізації на сировинних товарах, яка виникає внаслідок надмірної забезпеченості країни природними ресурсами.

Виділяють різні прями і непрямі чинники, що визначають взаємозв'язок ресурсної залежності та низького рівня розвитку економіки.

По-перше, природні ресурси за допомогою державного втручання в ресурсний сектор надають широкі можливості з отримання високої ренти. Відсутність обмежень на отримання ренти призводить до неефективних державних витрат і високих доходів еліт. У результаті виникає «ефект ненажерливості» (voracity effect), що знижує дохід на душу населення.

По-друге, природні ресурси негативно впливають на якість інститутів і, таким чином, зумовлюють нижчий рівень доходу на душу населення.

По-третє, підвищення реального обмінного курсу і наявність нересурсних секторів створюють стимули для посилення заходів обмеження торгівлі (заміщення імпорту), неефективний розподіл ресурсів між галузями, у тому числі виникнення капіталосмних галузей, незважаючи на дефіцит капіталу, і, як результат, низький рівень доходів на душу населення.

Таким чином, проведений критичний аналіз процесів розвитку теорій і моделей міжнародної торгівлі дав змогу дійти висновку, що ускладнення процесів торгівлі між державами знайшло відображення в еволюції положень, які пояснюють рушійні сили цього процесу. У сучасних умовах відмінності в міжнародній спеціалізації можна проаналізувати лише на основі сукупності всіх ключових моделей міжнародного поділу праці.

Теорія Д. Рікардо про порівняльні переваги та її сучасні модифікації дають змогу пояснити спрямованість тієї частини міжнародного товарного обміну, яка пов'язана, насамперед, із відмінностями окремих країн у наявності природно-кліматичних і мінеральних ресурсів.

Модель Хекшера-Оліна акцентує увагу на тих напрямках спеціалізації (переважно міжгалузевої), які пов'язані з використанням кваліфікованої і некваліфікованої робочої сили, капіталу і сільськогосподарських угідь.

Альтернативні теорії найбільш прийнятні для аналізу міжнародної торгівлі наукомісткими товарами, у тому числі внутрішньогалузевої торгівлі різними товарами.

Якщо визначати тенденції розвитку світової торгівлі в сучасних умовах, то в наявності, з одного боку, посилення міжнародної інтеграції, поступове стирання меж і створення різних міждержавних торговельних блоків, а з іншого – поглиблення міжнародного поділу праці, градація країн на промислово розвинені і відсталі.

Зрозуміло, така структура експорту є для країни небажана із цілком зрозумілих причин: це означає перетворення її на «сировинний» придаток розвинених країн (на жаль, це стосується й України). Однак на певному етапі розвитку експорт може зіграти певну позитивну роль, виконуючи функцію генерування економічного зростання і системних реформ, джерела коштів для структурної перебудови економіки, підвищення її технічного рівня. На жаль, таку функцію експорт сировини досі виконує далеко не повною мірою. Це підтверджується результа-

тами аналізу товарної структури експорту України в країні Європи за останні роки.

Основна тенденція розвитку експорту в Україні – це втрата ринків збуту, передусім країн СНД, і переорієнтація на ринки розвинених країн, особливо в останні роки – на ринки країн Європейського Союзу. Результатом таких змін виявляється підпорядкування розвитку економічним інтересам нових партнерів, зацікавлених передусім у продукції з низьким ступенем переробки. Формування такої структури, з одного боку, є чинником посилення сировинної спрямованості експорту нашої країни, а з іншого – закріплює сформовану неефективну галузеву структуру регіонального експорту.

Зауважимо, що після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом частину обмежень у торгівлі між Україною та ЄС було усунуто [7]. Україна вжила необхідних заходів для поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС і зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених у чинних рішеннях та регламентах Європейського Союзу. І хоча зараз ми спостерігаємо певне зростання товарообігу з СНД через імпорт паливно-мастильних матеріалів, ситуація змінилася докорінно: до Євросоюзу спрямовується понад 42% українського експорту, а з ЄС Україна отримує понад 43% загального імпорту. Найбільшу кількість промислової продукції в 2018 р. було експортовано до Польщі (6,88%), Італії (5,55%) та Німеччини (4,67%). Також до п'ятірки найбільших покупців українських товарів увійшли Угорщина та Нідерланди. Усього на перші п'ять країн за обсягами експорту товарів припадає майже 24% з України до ЄС, а на перші десять – 34% [8]. Про зміни у товарній структурі українського експорту свідчать дані табл. 2.

Дані наведеної таблиці свідчать, що за всіма групами експортних товарів обсяги продажів збільшилися: по рудах, шлаках і золі експорт до Польщі – на 35,7%, по чорних металах – до Болгарії та Італії – на 30,8% та 30,6% відповідно.

Проведений аналіз свідчить, в останні роки в експорті України домінуючою стає продукція, прямо чи опосередковано пов'язана із сільським господарством. Якщо в 2010 р. частка продуктів рослинного походження, жирів та олій, а також готових харчових продуктів становила 17,8%, то за сім місяців 2018 р. вона досягла 41%. У цілому такі зміни слід оцінити як позитивні, оскільки Україна намагається використовувати свої конкурентні переваги, пов'язані зі сприятливими природними умовами для ведення сільського господарства. Разом із тим ще досить низькою залишається питома вага експорту товарів із високим умістом доданої вартості (готових харчових продуктів), що може розглядатися як резерв для подальшого підвищення ефективності експорту сільськогосподарської продукції.

Головна мета розвитку міжнародних економічних відносин України в сучасних умовах полягає у стратегічному управлінні, тобто досягненні дійсно відкритої економіки держави та її інтеграції до світової системи. А можливість ефективного виконання стратегічних завдань залежить від практичних прийомів та інструментів торгового фінансування, які б дали змогу раціонально організувати економічні відносини із зарубіжними партнерами і конкурентами, завдяки чому сприяли б ефективному здійсненню внутрішньоекономічних перетворень.

Протягом останніх десятиліть на світовому ринку активно розвиваються новітні форми руху позичкового капіталу, зокрема факторинг, форфейтинг, лізінг, які використовують банки та інші фінансові посередники. Факторинг – це операція з продажу дебіторської заборгованості

Товари – лідери експорту до країн Європейського Союзу

Група товарів	Країна призначення	Обсяг експорту в січні-жовтні 2018 р., млрд USD	Зміни до показника січня-жовтня 2017р., %	Вага в експорті до зазначеної країни, %
Чорні метали	Італія	1 240,0	130,6	56,3
	Польща	414,53	112,7	15,1
	Болгарія	299,95	130,8	68,4
Електричні машини	Угорщина	709,51	123,2	51,8
	Німеччина	353,60	108,4	20,1
	Польща	319,58	121,3	11,7
Зернові культури	Іспанія	409,75	100,1	41,6
	Нідерланди	369,95	104,0	29,9
Руди, шлаки і зола	Польща	321,99	135,7	11,7
	Словаччина	291,33	111,6	39,6

Джерело: складено за [8]

постачальника експортної продукції банкам або іншим спеціалізованим фінансовим компаніям до отримання платежу імпортером. Існують факторингові операції з правом регресу і без нього. Як правило, у міжнародних відносинах факторингові операції здійснюються без права регресу.

Наступним фінансовим інструментом міжнародної торгівлі є форфейтинг – це купівля банком-форфейтором векселів та інших платіжних документів. У цьому разі банк несе ризик несплати боргових зобов'язань і включає у ціну послуги премію за ризик, яку фіксує в угоді (forfeit). Джерелом коштів для банків, що беруть участь у форфейтингових операціях, слугує ринок євровалют.

Окрім зазначених торгових фінансових інструментів використовується лізинг як кредитування у формі оренди основних фондів (устаткування, автомобілів, суден, літаків тощо). Після закінчення лізингової угоди орендар може придбати орендоване майно за залишковою вартістю.

Висновки. Досягненню результатів у якісному розвитку експорту перешкоджають проблеми фінансування потреб інноваційного розвитку підприємств України, наявність великої кількості незавантажених виробничих потужностей, відсутність достатнього фінансового забезпечення платежів вітчизняних підприємств на основі сучасних інструментів торгового фінансування. Зазначені проблеми впливають на диспропорції у товарній структурі вітчизняного експорту, на які впливають утрата економічних зв'язків між підприємствами України і суб'єктами господарювання частини зони АТО, руйнування виробничої і транспортної інфраструктури та падіння світових цін на ключових товарних ринках. Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розбудову дієвих механізмів відтворення експортного потенціалу економіки України, раціоналізації структури зовнішньої торгівлі у нових умовах розвитку інтеграційних процесів на світових ринках.

Список використаних джерел:

1. Злупко С.М. Історія економічної теорії : підручник. Київ : Знання, 2005. 719 с.
2. Krugman P. The increasing returns revolution in trade and geography. *The American Economic Review*. 2009. Т. 99. № 3. Р. 561–571.
3. Тарлопов І.О. Еволюція теорії зовнішньоекономічної діяльності: середина XV ст. – початок XX ст. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 2(22). С. 34–37.
4. Krugman P. Trade policy and the third world metropolis. *Journal of development economics*. 1996. Т. 49. № 1. Р. 137–150.
5. Lancaster K. Intra-industry trade under perfect monopolistic competition. *Journal of International Economics*. 1980. Т. 10. № 2. Р. 151–175.
6. Melitz M. The impact of trade on intra-industry reallocations and aggregate industry productivity. *Econometrica*. 2003. Т. 71. № 6. Р. 1695–1725.
7. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 26.02.2019).
8. Зовнішньоекономічна діяльність. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.02.2019).

ЭКСПОРТ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ МЕЖДУНАРОДНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Аннотация. В статье определено влияние экспорта на выполнение задач экономического развития стран в условиях развития интеграционных процессов. Исследована эволюция теоретических основ и положений международных торговых отношений, определены этапы развития теории международной торговли, их специфические модели; рассмотрены эффекты моделей влияния экспорта на экономический рост, которые классифицированы на динамические и статические. Проведен анализ процессов развития экспорта Украины в страны Европейского Союза, охарактеризованы проблемы товарной структуры экспорта Украины за последние годы. Определены основные инструменты торгового финансирования экспортных операций. Доказано, что препятствуют росту объема экспорта проблемы финансирования потребностей инновационного развития предприятий Украины и наличие большого количества незагруженных производственных мощностей.

Ключевые слова: интеграция, экономический рост, международная торговля, рынок, экспорт, эффект, факторинг, форфейтинг.

EXPORTS AS A DRIVER FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE AGE OF INTERNATIONAL INTEGRATION

Summary. This Article defines the influence of exports on the economic development goals of countries undergoing the integration processes. The evolution of theoretical foundations and provisions of international trade relations were investigated; stages of the development of international trade theories, their specific models were determined; the effects of export influence models on economic growth, which are classified as the dynamic and the static ones, were considered. It is proved that the export development trend in Ukraine leads to the loss of markets (in the CIS countries in particular) and a shift towards the developed countries' markets, especially in recent years (towards the European Union markets.) These changes have led to the subordination of the development of the economic interests of new partners, who are primarily interested in products with a low processing degree. The formation of such a structure, on the one hand, is a factor strengthening the raw material orientation of our country's exports, and on the other, it consolidates the existing inefficient sectoral structure of the regional exports. The Article analyses the processes of Ukraine's exports development in the EU Member States, and defines the problems faced by the commodity structure of Ukraine's exports in recent years. The main export development trends in Ukraine are defined. They are: loss of target markets (in the CIS countries, in particular) and the reorientation to the developed countries' markets, especially in recent years, to the markets of the EU Member States. It has been argued that these changes have led to the subordination of the development of the economic interests of new partners, who are primarily interested in products with a low processing degree. The formation of such a structure, on the one hand, is a factor strengthening the raw material orientation of our country's exports, and on the other, it consolidates the existing inefficient sectoral structure of the regional exports. The trade financing basic tools of export operations are determined. It has been proved that financing the needs of the innovation development of Ukrainian enterprises and unloaded production capacities hinder the growth of export volumes.

Key words: integration, economic growth, international trade, market, exports, effect, factoring, forfeiting.